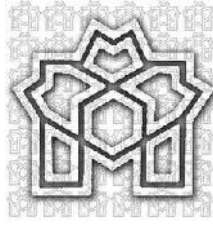


بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی

گروه زبان‌شناسی، آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان و فرهنگ و زبان‌های باستانی

بررسی مالکیت محمولی در فارسی

پونه مصطفوی

استاد راهنما:

دکتر محمد دبیرمقدم

استادان مشاور:

دکتر ویدا شقاقی

دکتر مصطفی عاصی

رساله برای دریافت درجهٔ دکتری

در رشتهٔ زبان‌شناسی همگانی

بهمن ۱۳۹۰



Allameh Tabataba'i University

Faculty of Literature and Foreign Languages

Predicative Possession in Persian

By

Pooneh Mostafavi

Supervisor:

Dr. Mohammad Dabirmoghaddam

Advisors:

Dr. Vida Shaghghi

Dr. Mostafa Assi

A Thesis submitted to the Graduate Studies Office in partial fulfillment of
the requirements for the degree of PhD in

Linguistics

February 2012

این رساله را تقدیم می‌کنم،

به:

استادان بزرگوارم به پاس هر آنچه از آنها آموختم.

به:

پدر و مادر فداکار، همسر عزیز و دختر مهربانم که همراه من بودند و با

دلگرمی‌های بی‌نظیر خود دشواری راه را بر من آسان کردند.

تقدیر و تشکر

پیش از هر چیز خدا را در وسعتی بی‌واژه شکرگزارم که هیچ‌گاه مرا به خود وا نمی‌گذارد و او را شاکرم که مرا می‌بیند و با تمام کوتاهی‌هایم مرا پذیرفته‌است. پس از آن بر خود لازم می‌دانم مراتب سپاس قلبی خود را نسبت به همه‌ی اساتید ارجمندم که همواره و به ویژه در طول نگارش این رساله مرا مورد لطف خود قرار داده‌اند ابراز دارم.

از استاد راهنمای بسیار گرامی و فرهیخته‌ام جناب آقای دکتر محمد دبیرمقدم به پاس همه‌ی زحماتی که در مدت تحصیلم در دانشگاه علامه طباطبایی متحمل شدند و در نگارش این رساله با راهنمایی‌های ارزشمندشان خطاها را با صبر و شکیبایی و دقت بسیار گوشزد کردند از صمیم قلب سپاسگزاری می‌کنم. بی‌تردید بهره‌مندی از دانش و شخصیت والای این دانشمند فرزانه یادگار گرانبه‌ای است که تا ابد با خود به ودیعه خواهم داشت. خداوند را سپاس می‌گویم که افتخار شاگردی ایشان را به من عطا فرمود.

سپاسگزارم از استاد گرانقدر و عزیزم سرکار خانم دکتر ویدا شقاقی که زحمت مشاوره‌ی این رساله را پذیرفتند. به راستی در کلیه مراحل رساله از راهنمایی‌های ارزنده‌ی ایشان کمال استفاده را بردم. همواره در طول دوره تحصیلم و در هنگام نگارش رساله، از محضر ایشان بسیار آموختم و از ریزینی‌های این استاد ارجمند بهره فراوان برده‌ام و به این سبب باز هم از ایشان به خاطر مهربانی‌هایشان و توجهی که همواره نسبت به من داشته‌اند صمیمانه تشکر می‌کنم.

از استاد مشاور بزرگوار دیگرم جناب آقای دکتر مصطفی عاصی بی‌نهایت متشکرم. از ویژگی‌های بارز ایشان تحمل و شکیبایی در پاسخ‌گویی در تمام اوقات است. ایشان در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکترا زحمت مشاوره‌ی رساله مرا صبورانه پذیرفتند. از این استاد فرزانه که با راهنمایی‌های دقیق و ارزشمندشان یاری رسانم بودند خالصانه سپاس‌گزاری می‌کنم و همیشه خود را قدردان ایشان می‌دانم.

زحمات اساتید محترم داور جناب آقای دکتر کورش صفوی و جناب آقای دکتر ارسلان گلفام را ارج می‌نهم که با وجود مشغله‌های فراوان بر این حقیر منت نهاده، داوری این رساله را پذیرفتند. روشن است که پیشنهادهای ارزشمند ایشان نگارنده را به خطاهای از چشم به دور مانده آگاه می‌سازد. شاگردی در محضر این دو استاد فرزانه از افتخارات من است.

از پدر و مادر مهربان و فداکارم بی‌نهایت متشکرم که همیشه پشتیبان، حامی و مشوقم بودند و هرگز زحمات بی‌دریغ و لطف آن‌ها را نسبت به خودم فراموش نخواهم کرد.

از همسر عزیز و فرزند دلبندم به خاطر محیط مناسبی که برای تحصیل و نگارش این رساله فراهم کردند و صبورانه مشکلات این راه را تحمل نمودند بسیار متشکرم. یاری خردمندانه آن‌ها در تدوین این پژوهش بسیار موثر بود.

در نهایت از دوستان عزیزم سرکار خانم دکتر فریار اخلاقی، سرکار خانم دکتر مرضیه صنعتی و سرکار خانم هدی کی منش که در طول مدت نگارش رساله یاریم نمودند صمیمانه تشکر می کنم.

چکیده

در ساخت مالکیت همواره حضور دو مشارک 'مالک' و 'مملوک' الزامی است و رابطه‌ی بین دو مشارک توسط ساخت مالکیت بیان می‌شود. این رابطه یک رابطه‌ی نامتقارن است که در آن همواره مملوک متعلق به مالک بوده و عکس آن وجود ندارد. رابطه مذکور به دو طریق قابل بیان است، یکی از طریق ساخت مالکیت اسمی یا توصیفی و دیگری بیان رابطه‌ی مالکیت توسط جمله است.

در پژوهش حاضر بیان رابطه‌ی مالکیت از طریق جمله در زبان فارسی معاصر بررسی می‌شود. این نوع ساخت، ساخت مالکیت محمولی نام‌گذاری می‌شود. بررسی ساخت مالکیت محمولی در پژوهش حاضر در چارچوب رویکرد نقشی- رده‌شناختی صورت گرفته است. در این رویکرد بین معنا و نقش ارتباط نزدیک وجود دارد و از طرفی بررسی‌های بین‌زبانی یکی از راهبردهای پژوهش در این رویکرد است. پژوهش‌های رده‌شناختی پیکره بنیادند، بنابراین این پژوهش نیز بر اساس داده‌های طبیعی زبان صورت گرفته است.

ساخت مالکیت محمولی بر اساس نقش مشارک‌ها در جمله به چهار رده مکانی، بایی(همراهی)، مبتدایی و با محمول 'داشتن' تقسیم می‌شود. علاوه بر حضور الزامی دو مشارک در ساخت مالکیت، دو پارامتر مجاورت و نظارت نیز وجود دارند، مجاورت به معنی قرار گرفتن دو مشارک در فضای مشترک است و نظارت را می‌توان با مفهوم قدرت توصیف کرد به این معنی که یک مشارک بر دیگری کنترل دارد. در ساخت مالکیت همواره 'مالک' بر 'مملوک' نظارت دارد. از تلاقی دو پارامتر مجاورت و نظارت چهار زیرشاخه‌ی تعلق، غیرتعلق، موقتی و انتزاعی حاصل می‌آید. در این پژوهش ابتدا با استفاده از داده‌های طبیعی زبان که از پایگاه داده‌های زبان فارسی در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی گردآوری شده‌اند، به بررسی چهار نوع ساخت مالکیت محمولی و چگونگی رمزگذاری چهار زیرشاخه‌ی مالکیت پرداخته شده است. سپس همگانی‌های مربوط به ارتباط این ساخت با راهکار تنزل‌یافتگی / هم‌ترازی و گسسته یا مشترک بودن افعال اسنادی و مکانی / وجودی بررسی شده است. در نهایت ساخت‌هایی در زبان فارسی ارائه می‌شوند که دارای محمول 'بودن' هستند ولی در هیچ یک از رده‌های چهارگانه مذکور قرار نمی‌گیرند.

مفاهیم کلیدی: ساخت مالکیت، ساخت مالکیت محمولی، تنزل‌یافتگی، هم‌ترازی، افعال اسنادی و مکانی / وجودی گسسته و مشترک.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: مقدمه

۲	۱-۱ طرح مسئله و ضرورت انجام پژوهش
۳	۲-۱ معرفی پژوهش
۴	۱-۲-۱ سوال‌های پژوهش
۴	۲-۲-۱ فرضیه‌های پژوهش
۵	۳-۱ پیکره زبانی
۶	۴-۱ روش پژوهش
۶	۵-۱ محدودیت‌های پایان‌نامه
۷	۶-۱ ساختار پایان‌نامه

فصل دوم: مرور مطالعات پیشین

۱۰	۱-۲ مقدمه
۱۰	۲-۲ پیشینه‌ی مطالعات انجام شده در ساخت مالکیت در زبان‌های دیگر
۱۰	۱-۲-۲ دیک
۱۱	۲-۲-۲ سیلر
۱۵	۳-۲-۲ کامری
۱۵	۴-۲-۲ فولی و ون‌ولین
۱۶	۵-۲-۲ کوئرک و همکاران
۱۷	۶-۲-۲ هاینه
۱۸	۷-۲-۲ گیون
۲۰	۸-۲-۲ ون‌ولین
۲۱	۹-۲-۲ هادلستون و پولوم
۲۳	۱۰-۲-۲ گیل
۲۴	۱۱-۲-۲ نیکولز و بیکل
۲۵	۱۲-۲-۲ درایر

۲۸	۱۳-۲-۲ استیسن
۲۹	۳-۲ پیشینه‌ی مطالعات انجام شده در ساخت مالکیت در زبان فارسی
۲۹	۱-۳-۲ محققان ایرانی
۴۰	۲-۳-۲ محققان غیر ایرانی
۴۰	۱-۲-۳-۲ لازار
۴۱	۲-۲-۳-۲ لمبتون
۴۱	۳-۲-۳-۲ ویندفور
۴۳	۴-۲ نتیجه‌گیری

فصل سوم: ملاحظات نظری

۴۵	۱-۳ مقدمه
۴۵	۲-۳ ساخت مالکیت
۴۶	۳-۳ رویکرد رده‌شناختی
۴۷	۴-۳ ساخت مالکیت محمول در رویکرد رده‌شناختی
۴۷	۱-۴-۳ معنی‌شناسی مالکیت: دو پارامتر
۴۹	۲-۴-۳ فضای مفهومی مالکیت: زیرشاخه‌ها
۵۱	۳-۴-۳ محدودیت‌های ساختاری پژوهش استیسن
۵۳	۴-۴-۳ سایر محدودیت‌های صوری حاکم بر پژوهش استیسن
۵۴	۵-۴-۳ روش‌شناسی پژوهش استیسن
۵۵	۶-۴-۳ مالکیت مکانی
۵۷	۷-۴-۳ مالکیت بایی (همراهی)
۵۹	۸-۴-۳ مالکیت مبتدایی
۶۲	۹-۴-۳ مالکیت با محمول 'داشتن'
۶۵	۱۰-۴-۳ گونه‌های غیرمعیار ساخت مالکیت محمولی
۶۸	۵-۳ دستوری‌شدگی و بازتحلیل ساخت‌های مالکیت محمولی
۶۹	۱-۵-۳ اسم‌سازی
۷۶	۲-۵-۳ محمول‌سازی

۷۹	۱-۲-۵-۳ گونه ربطی
۸۰	۲-۲-۵-۳ گونه تصریفی
۸۱	۳-۵-۳ گذرایی سازی
۸۲	۱-۳-۵-۳ تحول ساخت مالکیت بایی
۸۴	۲-۳-۵-۳ تحول ساخت مالکیت مبتدایی
۸۴	۳-۳-۵-۳ تحول ساخت مالکیت مکانی
۸۷	۶-۳ پارامترهای مرتبط با ساخت مالکیت معمولی
۸۸	۱-۶-۳ پارامتر توالی‌های زمانی (تنزل یافتگی / هم‌ترازی)
۹۰	۱-۱-۶-۳ مالکیت مکانی و پارامتر تنزل یافتگی / هم‌ترازی
۹۵	۲-۱-۶-۳ مالکیت بایی و پارامتر تنزل یافتگی / هم‌ترازی
۹۸	۲-۶-۳ پارامتر گسسته / مشترک در جمله‌های اسنادی و مکانی
۱۰۱	۱-۲-۶-۳ مالکیت مبتدایی و پارامترهای گسسته / مشترک و تنزل یافتگی / هم‌ترازی
۱۰۵	۲-۲-۶-۳ مالکیت با محمول 'داشتن' و پارامترهای گسسته / مشترک و تنزل یافتگی / هم‌ترازی
۱۱۳	۷-۳ انگاره‌ای برای رمزگذاری مالکیت معمولی
۱۱۵	۸-۳ پیشینه‌ی پژوهش استیسن
۱۱۷	۹-۳ مالکیت از نظر هاینه
۱۱۹	۱۰-۳ نتیجه‌گیری

فصل چهارم: بررسی ساخت مالکیت معمولی در فارسی معاصر

۱۲۱	۱-۴ مقدمه
۱۲۱	۲-۴ رده‌های چهارگانه ساخت مالکیت معمولی
۱۲۲	۱-۲-۴ مالکیت مکانی در فارسی معاصر
۱۲۵	۱-۱-۲-۴ رمزگذاری زیرشاخه‌های مالکیت در ساخت مالکیت مکانی
۱۲۵	۱-۱-۱-۲-۴ زیرشاخه‌ی تعلق با 'مالک' جاندار
۱۲۶	۲-۱-۱-۲-۴ زیرشاخه‌ی غیرتعلق با 'مالک' جاندار
۱۲۷	۳-۱-۱-۲-۴ زیرشاخه‌ی موقتی با 'مالک' جاندار
۱۲۸	۴-۱-۱-۲-۴ زیرشاخه‌ی انتزاعی با 'مالک' جاندار

- ۱۲۹ ۵-۱-۱-۲-۴ زیرشاخه‌ی تعلق‌ی با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۳۱ ۶-۱-۱-۲-۴ زیرشاخه‌ی غیرتعلق‌ی با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۳۴ ۷-۱-۱-۲-۴ زیرشاخه‌ی انتزاعی با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۳۴ ۲-۱-۲-۴ انواع ساخت مالکیت مکانی در فارسی معاصر از لحاظ ساختاری
- ۱۳۵ ۱-۲-۱-۲-۴ 'مالک' مشهود
- ۱۳۶ ۱-۱-۲-۱-۲-۴ 'مالک' مشهود با 'مالک' جاندار دارای حرف اضافه
- ۱۳۶ ۲-۱-۲-۱-۲-۴ 'مالک' مشهود با 'مالک' جاندار بدون حرف اضافه
- ۱۳۶ ۳-۱-۲-۱-۲-۴ 'مالک' مشهود با 'مالک' غیرجاندار دارای حرف اضافه
- ۱۳۶ ۴-۱-۲-۱-۲-۴ 'مالک' مشهود با 'مالک' غیرجاندار بدون حرف اضافه
- ۱۳۷ ۲-۲-۱-۲-۴ 'مالک' محذوف
- ۱۳۷ ۳-۱-۲-۴ مالکیت مکانی با محمول 'داشتن'
- ۱۴۰ ۴-۱-۲-۴ نتیجه‌گیری
- ۱۴۱ ۲-۲-۴ مالکیت بایی(همراهی) در فارسی معاصر
- ۱۴۴ ۱-۲-۲-۴ رمزگذاری زیرشاخه‌های مالکیت در مالکیت بایی (همراهی)
- ۱۴۴ ۱-۱-۲-۲-۴ زیرشاخه‌ی تعلق‌ی با 'مالک' جاندار
- ۱۴۶ ۲-۱-۲-۲-۴ زیرشاخه‌ی غیرتعلق‌ی با 'مالک' جاندار
- ۱۴۷ ۳-۱-۲-۲-۴ زیرشاخه‌ی موقتی با 'مالک' جاندار
- ۱۴۸ ۴-۱-۲-۲-۴ زیرشاخه‌ی انتزاعی با 'مالک' جاندار
- ۱۴۹ ۵-۱-۲-۲-۴ زیرشاخه‌ی تعلق‌ی با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۵۱ ۶-۱-۲-۲-۴ زیرشاخه‌ی غیرتعلق‌ی با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۵۲ ۷-۱-۲-۲-۴ زیرشاخه‌ی انتزاعی با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۵۲ ۲-۲-۲-۴ انواع ساخت مالکیت بایی(همراهی) در فارسی معاصر از لحاظ ساختاری
- ۱۵۳ ۱-۲-۲-۲-۴ ساخت مالکیت بایی(همراهی) دارای محمول 'بودن' / وجود داشتن'
- ۱۵۴ ۲-۲-۲-۲-۴ ساخت مالکیت بایی(همراهی) بدون محمول 'بودن' / وجود داشتن'
- ۱۵۷ ۳-۲-۲-۲-۴ ساخت مالکیت بایی(همراهی) با محمول 'همراه+ بودن'
- ۱۵۹ ۴-۲-۲-۲-۴ ساخت مالکیت بایی(همراهی) با محمول 'همراه+ داشتن'
- ۱۶۰ ۵-۲-۲-۲-۴ ساخت مالکیت بایی(همراهی) با محمول 'داشتن'

- ۱۶۱ ۶-۲-۲-۲-۴ ساخت مالکیت بایی (همراهی) بدون محمول 'داشتن'
- ۱۶۲ ۷-۲-۲-۲-۴ نوعی خاص از ساخت مالکیت بایی (همراهی)
- ۱۶۳ ۳-۲-۲-۴ نتیجه‌گیری
- ۱۶۳ ۳-۲-۴ مالکیت مبتدایی در فارسی معاصر
- ۱۶۴ ۱-۳-۲-۴ نتیجه‌گیری
- ۱۶۵ ۴-۲-۴ مالکیت محمولی با محمول 'داشتن' در فارسی معاصر
- ۱۶۷ ۱-۴-۲-۴ رمزگذاری زیرشاخه‌های مالکیت در مالکیت محمولی با محمول 'داشتن'
- ۱۶۷ ۱-۱-۴-۲-۴ زیرشاخه‌ی تعلق با 'مالک' جاندار
- ۱۶۸ ۲-۱-۴-۲-۴ زیرشاخه‌ی غیرتعلق با 'مالک' جاندار
- ۱۷۰ ۳-۱-۴-۲-۴ زیرشاخه‌ی موقتی با 'مالک' جاندار
- ۱۷۱ ۴-۱-۴-۲-۴ زیرشاخه‌ی انتزاعی با 'مالک' جاندار
- ۱۷۲ ۵-۱-۴-۲-۴ زیرشاخه‌ی تعلق با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۷۳ ۶-۱-۴-۲-۴ زیرشاخه‌ی غیرتعلق با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۷۴ ۷-۱-۴-۲-۴ زیرشاخه‌ی موقتی با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۷۵ ۸-۱-۴-۲-۴ زیرشاخه‌ی انتزاعی با 'مالک' غیرجاندار
- ۱۷۶ ۲-۲-۲-۴ نتیجه‌گیری
- ۱۷۶ ۳-۴ رابطه‌ی ساخت‌های مالکیت محمولی در فارسی با تنزل‌یافتگی و هم‌ترازی
- ۱۸۴ ۱-۳-۴ نتیجه‌گیری
- ۱۸۴ ۴-۴ رابطه‌ی ساخت‌های مالکیت محمولی در فارسی با پارامتر گسسته یا مشترک بودن
- ۱۹۰ ۱-۴-۴ نتیجه‌گیری
- ۱۹۰ ۵-۴ ساخت‌های دیگری از مالکیت محمولی
- ۱۹۱ ۱-۵-۴ 'مالک' با نقش فاعلی
- ۱۹۱ ۱-۱-۵-۴ 'مالک'، 'مملوک' را داراست
- ۱۹۲ ۲-۱-۵-۴ 'مالک' دارای 'مملوک' است
- ۱۹۴ ۳-۱-۵-۴ 'مالک' حائز 'مملوک' است
- ۱۹۵ ۴-۱-۵-۴ 'مالک' حاوی 'مملوک' است
- ۱۹۶ ۵-۱-۵-۴ 'مالک' صاحب 'مملوک' است

۱۹۷	۴-۵-۱-۶ مالک، مالک، مملوک، است
۱۹۸	۴-۵-۱-۷ مالک، واجد، مملوک، است
۱۹۹	۴-۵-۱-۸ مالک، از، مملوک، برخوردار است
۲۰۱	۴-۵-۲ مملوک، با نقش فاعلی
۲۰۱	۴-۵-۲-۱ مملوک، مال، مالک، است
۲۰۲	۴-۵-۲-۲ مملوک، برای، مالک، است
۲۰۲	۴-۵-۲-۳ مملوک، ملک، مالک، است
۲۰۳	۴-۵-۲-۴ مملوک، از آن، مالک، است
۲۰۴	۴-۵-۲-۵ مملوک، متعلق به، مالک، است
۲۰۴	۴-۵-۳ نتیجه‌گیری
۲۰۵	۴-۶ صورت‌های دیگر محمول، داشتن
۲۰۵	۴-۶-۱ فعل مرکب با جزء فعلی، داشتن
۲۰۵	۴-۶-۱-۱ دستورنویسان سنتی
۲۰۶	۴-۶-۱-۲ زبان‌شناسان
۲۱۷	۴-۶-۱-۳ تحلیل داده‌های افعال مرکب با محمول، داشتن، در پیکره
۲۲۱	۴-۶-۲ محمول، داشتن، به عنوان نمود استمراری
۲۲۲	۴-۶-۳ نتیجه‌گیری
۲۲۲	۴-۷ نقشه‌معنایی ساخت مالکیت محمولی در فارسی معاصر
۲۲۴	۴-۸ جدول آماری

فصل پنجم: نتایج پژوهش و پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده

۲۲۸	۵-۱ مقدمه
۲۲۸	۵-۲ مروری اجمالی بر پژوهش
۲۲۹	۵-۳ نتیجه
۲۳۰	۵-۳-۱ فرضیه‌ی اول پژوهش
۲۳۰	۵-۳-۲ فرضیه‌ی دوم پژوهش
۲۳۱	۵-۳-۳ فرضیه‌ی سوم پژوهش

۲۳۲

۴-۳-۵ فرضیه‌ی چهارم پژوهش

۲۳۳

۴-۵ پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده

۲۳۴

کتابنامه

۲۴۱

فهرست منابع نمونه‌گیری

۲۴۷

واژه‌نامه‌ی فارسی به انگلیسی

۲۵۴

واژه‌نامه انگلیسی به فارسی

۲۶۱

نمایه‌ی زبان‌ها

فهرست جدول‌ها و تصاویر

۳۷	جدول ۱-۲ جدول واژه‌بست‌های ملکی
۵۰	جدول ۱-۳ زیرشاخه‌های مالکیت
۲۲۴	جدول ۱-۴ جدول آماری
۲۲۳	تصویر ۱-۴ نقشه معنایی ساخت مالکیت محمولی در فارسی معاصر

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۳ انگاره‌ای از نظریه زبانی برگرفته از استیسن ۲۰۰۹
۱۱۳
- نمودار ۲-۳ انگاره‌ای برای تبیین رده‌شناختی برگرفته از استیسن ۲۰۰۹
۱۱۴
- نمودار ۱-۴ رابطه‌ی راهکار تنزل‌یافتگی / هم‌ترازی با رده‌های ساخت مالکیت در فارسی معاصر
۲۲۳
- نمودار ۲-۴ رابطه‌ی راهکار گسسته / مشترک بودن افعال اسنادی مکانی / وجودی با رده‌های ساخت مالکیت در فارسی
۲۲۴
- نمودار ۳-۴ ساخت مالکیت محمولی در فارسی معاصر
۲۲۵
- نمودار ۴-۴ ساختهای دارای محمول 'بودن' و 'وجود داشتن'
۲۲۵
- نمودار ۵-۴ کاربردهای دیگر محمول 'داشتن' در فارسی معاصر
۲۲۶

فهرست نشانه‌های اختصاری

مفهوم	نشانه اختصاری
حرف اضافه	ح.ا.
گروه اسمی مالک	گ.ا.مالک
گروه اسمی	گ.ا. مملوک مملوک
نمونه نادستوری	*
مملوک	PE=possessee
مالک	PR=possessor
جدا شدن جزء	مح / مول
غیر فعلی از جزء	
فعلی	

فصل نخست:

پیش‌گفتار

۱ مقدمه

۱-۱ طرح مسئله و ضرورت انجام پژوهش

مفهوم 'مالکیت' مفهومی نسبتاً انتزاعی است که ارائه تعریفی صریح از این مفهوم اندکی دشوار است. لیکن سخنگویان هر زبان بر مبنای شَم زبانی خود می‌توانند از مفهوم فوق‌الذکر درکی داشته باشند. برای بیان مفهوم مالکیت در زبان‌ها حضور دو مشارک 'مالک' ^۱ و 'مملوک' ^۲ الزامی است. بین این دو مشارک یک رابطه‌ی نامتقارن تعلق وجود دارد به طوری که همواره 'مملوک' متعلق به 'مالک' است اما عکس این رابطه وجود ندارد (استیسن، ۲۰۰۹، ص ۱۱). این مفهوم را با دو صورت ساختی می‌توان بیان کرد، به صورت اسمی یا توصیفی و از طریق جمله. در صورت اول رابطه‌ی بین 'مالک' و 'مملوک' به صورت مالکیت توصیفی ^۳ یا مالکیت وابسته اسمی ^۴ بیان می‌شود و در نوع دوم رابطه‌ی دو مشارک در قالب جمله است. نوع اول را مالکیت اسمی و نوع دوم را مالکیت محمولی ^۵ می‌نامند (همان، ص ۲۶). مثال‌هایی که استیسن برای این دو نوع مالکیت ارائه کرده در زیر آمده‌است:

(۳۸a)

1- John's motorcycle got stolen

۱- موتور جان دزدیده شده‌است.

(۳۸ b) ^۶

2- John has a motorcycle

۲- جان موتور دارد

جمله‌ی شماره ۱ رمزگذاری مالکیت اسمی و جمله‌ی شماره‌ی ۲ رمزگذاری مالکیت محمولی را نشان می‌دهد. هدف از رساله‌ی حاضر مطالعه‌ی صورت دوم ساخت مالکیت است و این نوع ساخت در فارسی معاصر در چارچوب رویکرد نقشی- رده‌شناختی بررسی خواهد شد. پیرامون ساخت مالکیت در زبان فارسی بررسی‌های اندک و در حد اشاره به موضوع صورت گرفته‌است (رک فصل دوم) و تا آن‌جا که

¹ possessor

² possessee

³ attributive possession

⁴ adnominal possession

⁵ predicative possession

^۶ منظور، شماره‌ی جمله‌ای است که استیسن در کتاب خود به‌کار برده‌است.

نگارنده اطلاع دارد ساخت مالکیت محمولی در زبان فارسی تاکنون در چارچوب رویکرد نقشی - رده - شناختی مورد مطالعه قرار نگرفته است.

در رویکرد نقشی - رده شناختی برای بررسی ساخت مالکیت به طور کلی در نظر گرفتن سه عامل ضروری است. این سه عامل شامل معنی شناسی مالکیت، فضای مفهومی^۱ مالکیت و محدودیت های ساختاری است (همان، ص ۱۰). هریک از این عوامل در فصل سوم به طور مفصل توضیح داده شده اند اما در این جا به صورت خلاصه به آن ها اشاره می شود. منظور از معنی شناسی مالکیت علاوه بر الزام وجود دو مشارک 'مالک' و 'مملوک'، وجود دو پارامتر 'مجاورت'^۲ و 'تسلط'^۳ است. 'مجاورت' به معنای قرار گرفتن دو مشارک 'مالک' و 'مملوک' در فضای مکانی مشترک است (همان). افزون بر این مفهوم 'تسلط' را می توان با مفهوم 'قدرت' توصیف کرد. مشارکی که تسلط دارد، درباره ی چگونگی پیشرفت یک رخداد تصمیم می گیرد. در رابطه ی مالکیت، 'مالک' بر 'مملوک' تسلط دارد (همان، ص ۱۴). از تلاقی دو پارامتر مذکور فضای مفهومی مالکیت ایجاد می شود که از توصیف آن ها زیرشاخه های مالکیت ارائه می شوند. این زیرشاخه ها شامل تعلق، غیرتعلق، موقتی و انتزاعی است که هر یک در فصل سوم تعریف شده اند.

برای رده بندی ساخت مالکیت محمولی در زبان ها، معیاری که در نظر گرفته می شود، نقش دستوری گروه اسمی 'مالک' و 'مملوک' است و بر این اساس چهار رده ی مکانی، بایی (همراهی)، مبتدایی و با محمول 'داشتن' حاصل می آید. از چهار رده ی مذکور، سه رده ی اول ناگذرا و رده ی چهارم گذراست زیرا در رده ی چهارم، محمول^۴ 'گذرای' 'داشتن' به کار می رود.

در پژوهش حاضر همان گونه که اشاره شد ساخت مالکیت محمولی در فارسی معاصر در چارچوب رویکرد نقشی - رده شناختی بررسی خواهد شد و برای این کار علاوه بر ملاک های معنایی، ملاک های صوری نیز مد نظر است و تنوع های ساختاری که در رمزگذاری ساخت مالکیت محمولی در رده های چهارگانه در زبان فارسی مشاهده می شوند، توصیف خواهند شد.

۱-۲ معرفی پژوهش

پژوهش حاضر به توصیف و چگونگی رمزگذاری رده های ساخت مالکیت محمولی در زبان فارسی می پردازد. از آن جایی که جای خالی مطالعه ی ساخت مذکور در رویکرد نقشی - رده شناختی دیده

^۱ conceptual space

^۲ contact

^۳ control

^۴ محمول معادل predicate است و در برخی از آثار انگلیسی این اصطلاح به جای فعل هنگامی به کار می رود که منظور از فعل عنصری نحوی در مقابل فاعل و مفعول باشد. وقتی منظور از فعل عنصری در مقابل اسم، صفت و مانند آن باشد از همان اصطلاح فعل استفاده می شود که معادل انگلیسی آن verb است.